

УДК 376.2

В. В. Хренова

к.пед.н., доцент кафедри ТПО і ДМ,
Хмельницький національний університет

МЕТОДИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ УЧНІВ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. Окреслено проблему соціально-психологічної адаптації дітей в умовах сьогодення, визначено напрями наукових досліджень, пов'язаних з вказаною проблематикою. Дано визначення ряду понять, зокрема таких, як: «адаптація», «соціальна адаптація», «соціально-психологічна адаптація». Наведено та коротко охарактеризовано методи соціально-психологічної адаптації учнів закладу загальної середньої освіти в умовах інклюзивного навчання.

Ключові слова: адаптація, соціально-психологічна адаптація, особливі освітні потреби, інклюзивна освіта, методи адаптації.

Згідно Національної доктрини розвитку освіти у XXI столітті, вдосконалення системи освіти й виховання відповідно принципів гуманізації та індивідуалізації передбачає максимальне врахування особистісних та психофізичних особливостей дітей і створення таких умов освіти, які б сприяли своєчасному й повноцінному розвитку всіх сторін особистості дитини завдяки успішному вихованню та навчанню [1]. У цьому контексті актуальною проблемою української педагогічної теорії і практики є реалізація прав дітей з особливими потребами, зокрема пошук нових методів соціально-психологічної адаптації дітей з особливими освітніми потребами. Адже ця категорія дітей найбільше відчуває труднощі в спілкуванні, оскільки

схильна до негативних впливів оточення через свою підвищену сугестивність та підпорядкованість іншим людям.

Проблема інклюзивної освіти була означена у працях психологів Л. Виготського, О. Запорожця, В. Котирло, Г. Цукерман, А. Керн, Л. Аксенової, Л. Шипіциної. З'ясуванню окремих її аспектів сприяють, зокрема, результати наукових досліджень сутності адаптованості та дезадаптованості, їх причин та особливостей прояву висвітлених у працях таких науковців, як І. Дубровіна, В. Каган, Р. Овчарова, Н. Самоукіна, А. Фурман та ін.). Питанню взаємозв'язку психологічної готовності дитини та особливостей її адаптації присвячено праці Л. Божович, Л. Венгер, Н. Гуткіна, В. Давидова, О. Проскура та ін.

Термін «адаптація» (від лат. *adaptatio* – пристосування) широко застосовується як теоретичне поняття в різних наукових областях. Вживання поняття «адаптація» в якості «звикання», «пристосування» індивіда до умов життя і діяльності почало упроваджуватися в педагогічній лексиці внаслідок розробкою поняття «соціальна адаптація» [2]. Під поняттям «соціальна адаптація» розуміють процес входження індивіда в соціально-рольові зв'язки і відносини, оволодіння нею соціальними нормами, правилами, цінностями, соціальним досвідом, соціальними відносинами і діями. «Соціально-психологічна адаптація» дитини розуміється нами як процес придбання нею певного статусу, оволодіння тими або іншими соціально-психологічними ролевими функціями.

Варто зауважити, що останнім часом усе більше батьків дітей з особливими освітніми потребами бажають, щоб їхні діти навчалися та виховувалися разом зі звичайними. Зрозуміло, що така дитина може відчувати під час інтеграції певні труднощі, однак це для неї буде досвідом, яким вона зможе скористатися в подальшому житті. Адаже в умовах обмеження виховання умовами однієї сім'ї, діти з вадами деякою мірою ізольовані від суспільства і позбавлені можливості вести повноцінний спосіб

життя у відкритому середовищі, що аж ніяк не відповідає їхнім особливим потребам.

У них формується специфічне ставлення до себе та оточення, відбувається боротьба: хвороба й особистість, хвороба й інтелект, хвороба й емоції, хвороба й оточення. Нерідко виникає невротичний стан, патологічний розвиток особистості, а найчастіше постає проблема замкнутості в собі, у своєму внутрішньому світі, акцентування уваги на власних проблемах та безпорадності. Ці діти не отримують необхідних знань, умінь та навичок, що сприятимуть саморозвитку, самореалізації, мають низький рівень соціалізації та соціальної адаптації, не вміють спілкуватися з однолітками [3].

Пропонуємо для соціально-психологічної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти використовувати такі методи, як: тренінгові вправи (діти виконують багаторазові дії, тобто тренуються у застосуванні засвоєного матеріалу на практиці); навчальна праця (застосування здобутих знань для вирішення практичних завдань, набуття умінь використовувати теорію на практиці); ігровий метод (пізнавальні, дидактичні ігри – спеціально створені ситуації, які моделюють явища, що вивчаються); мозковий штурм (колективне обговорення проблеми, яка потребує нетрадиційного вирішення). Також залежно від особливостей навчально-виховного процесу використовуються такі методи, як: розповідь, бесіда, навчальна дискусія, демонстрація та ілюстрація, відео- та ситуаційний метод [4].

Разом з тим вважаємо за доречне поряд з вище вказаними методами використовувати й такі нетрадиційні методи, як: виховання природою, використання народної педагогіки та методи лікувальної педагогіки. Виховання природою передбачає знайомство з природою і оздоровлення її засобами. Найактивнішими методами народної педагогіки є: слово, справа, релігія, природа і народне мистецтво, народні традиції, ігри та забави, громадська думка.

Група методів лікувальної педагогіки ґрунтується на правилах: не зашкодь здоров'ю дитини, навчи піклуватися про своє здоров'я. До них відносять: метод переконань; допомогу у формуванні навичок саморегуляції, самодисципліни; зміцнення здоров'я засобами мистецтва (естетотерапія) через театр, кіно, бібліотекотерапію, співання, малювання (арттерапія) тощо; організацію рухомих та інтелектуальних забав (імаготерапія); виховання на позитивних прикладах, вчинках, ідеалах (аретотерапія).

Зауважимо, що для організованої трудової діяльності дітей з обмеженими можливостями у розпорядку життєдіяльності визначається зручний час. Підводячи підсумки праці дітей, важливо акцентувати їхню увагу на тому, що роботу виконано ретельно, якісно, створювати ситуації успіху для кожної дитини. Весь процес навчання і виховання дитини з особливими освітніми потребами повинен бути спрямований на те, щоб забезпечити її успішну соціально-психологічну адаптацію та інтеграцію в суспільство. Адже, як слушно зауважив М. Козачук, рівень і характер взаємодії особистості і суспільства визначається ступенем її соціальної адаптації та соціалізації.

Список використаних джерел:

1. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. – К.: Шкільний світ, 2001. – 24 с.
2. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка: навчальний посібник / Т. Поніманська. – К.: Академвидав, 2013. – 456 с.
3. Козачук М. В. Адаптація дітей з особливими потребами до умов інклюзивного дошкільного закладу / М. В. Козачук // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. – Вип. 11 (54), 2015. – С. 160-163.
4. Власова Т. А. О детях с отклонениями в развитии / Т. А. Власова, М. С. Певзнер. – М.: Просвещение, 1973. – 176 с.